

Közösségek, közös kultúra és a globális üzenetek

Beszélgetés Zólyom Franciskával

SOMOGYI ZSÓFIA

fotó: Menzel Stählin

Kölni és párizsi tanulmányai után dolgozott a budapesti Ludwig Múzeum kurátoraként, a dunaujvárosi Kortárs Művészeti Intézet igazgatójaként, emellett részt vett az AICA hazai tagozatának elnökségében, a tranzit.hu és a weimari Bauhaus Egyetem tanácsa, valamint a Szászországi Kulturális Szentátus munkájában. 2012 óta a lipcsei kortárs galéria, a Galerie für Zeitgenössische Kunst igazgatójaként tevékenykedik, ahol a 2017-es OFF Biennáléről már ismert *Gaudiopolis* című kiállítás anyagát mutatják be, 2019-ben pedig a Velencei Biennálé német pavilonjának kurátoraként is bemutatkozik. A *Gaudiopolis* lipcsei szerepléséről, a biennáléről, közösségekről és közös kultúráról beszélgettünk.

Gaudiopolis: Attempts at a Joyful Society. **ANNA WITT**: *A szemtanú*, 2011, kiállítási bútorok: architecture uncomfortable workshop

Bár az 58. Velencei Képzőművészeti Biennálé központi témája még nem ismert, de az egyik interjúban említette, hogy több ötlet is felmerült, amikor megkapta a felkérést. Milyen úton indul, és mit tart a legfontosabb kérdéseknek, amiket fel lehet vetni a velencei kiállításon? A biennálé mindig kicsit ország-reprezentációs eszköz is. Mit érdemes ma kommunikálni Németországról ezen az eseményen?

ZÓLYOM FRANCISKA: A Velencei Biennálé története nagyon érdekes: a monarchia idején alapították, de később a nemzetállamok, a faszizmus és a modern demokrácia kontextusában került megrendezésre. Az évtizedek folyamán mindig is, így ma is specifikus jelentése van a nemzeti pavilonoknak. A 19. század végén az egyéni hangnemek polifóniája volt a cél, ma már inkább az a nézet elterjedt, hogy a kultúrák nem homogén és egymástól elhatárolt, hanem egymást kölcsönösen befolyásoló entitásokat képeznek.

A transzkulturális jelenségek kérdését nagyon érdekesnek tartom. Arra, hogy különböző kultúrákból építkezünk, a hétköznapi életben, többek között a magyar nyelvben is nagyon sok példát találunk.

Minél többféle ismerettel rendelkezünk, annál érdekesebb látás- és gondolkodás-módokat vagyunk képesek kialakítani.

A német pavilonban rendezendő prezentációt illetően semmiféle megkötés nincs. Sőt, a magyar rendszertől eltérően nincs pályázat, hanem egy szakmai bizottság nevezi ki a kurátort. A munka korai stádiumában most leginkább az foglalkoztat, hogy milyen témával és milyen módon lehet megszólítani a biennálé közel 600 ezres, a világ különböző tájairól Velencébe érkező közönségét.

Véleménye szerint egy ilyen kiállítás kérdésselvetése, a művészek által adott válasz tud-e lényeges változást hozni politikai vagy morális kérdésekben? Megmutatva a kultúrák egymásra épülését, összefonódását, növelheti-e egy művészeti alkotás egy társadalom nyitottságát, oldhatja-e a felgyülemllett feszültséget?

Z. F.: Számos szakmai vita foglalkozik azzal, hogy kit szólít meg a kortárs művészet. Egy viszonylag homogén közeget, társadalmi és politikai kérdésekben leginkább egyetértő embereket? Milyen szerepe van a

Zólyom Franciska

fotó: Marcus Glahn

város különböző kerületeiben laknak, másfajta iskolába járnak vagy különböző korúak. Rendkívül sok választóvonal van egy társadalmon, egy város lakosságán, de akár egy iskolai osztályon belül, és csak ritkán tudatosítjuk magunkban, hogy mennyire kevés átjárás van egyes csoportok között. A GfZK 20 éve működik, és 20 éve reflektál ezekre a kérdésekre, a lokálisan érzékelhető társadalmi szükségletek mentén újra meg újra adaptálva az intézmény működéselvéit. Ami a velencei terveket illeti: azt tartanám sikernek, ha minden látogató úgy érezné, külön neki készült a prezentáció.

A GfZK a 2017-es OFF Biennálé kiemelt együttműködő partnere volt. Hogyan alakult ki ez a viszony, és miért tartotta fontosnak, hogy részt vállaljanak egy független magyar kezdeményezésben?

Z. F.: Az OFF Biennálében az tetszik a legjobban, hogy különböző korosztályokat és társadalmi csoportokat szólít meg. Budapestnek a mai napig rengeteg rejtett és rendkívül izgalmas zuga van, így a

helyszínek felkeresése már önmagában is élmény. Meggyőződésem az is, hogy a fiatalok, akik az edukációs programokban részt vesznek, maradandó élményben részesülnek, amit az élet különböző területein tudnak kamatoztatni.

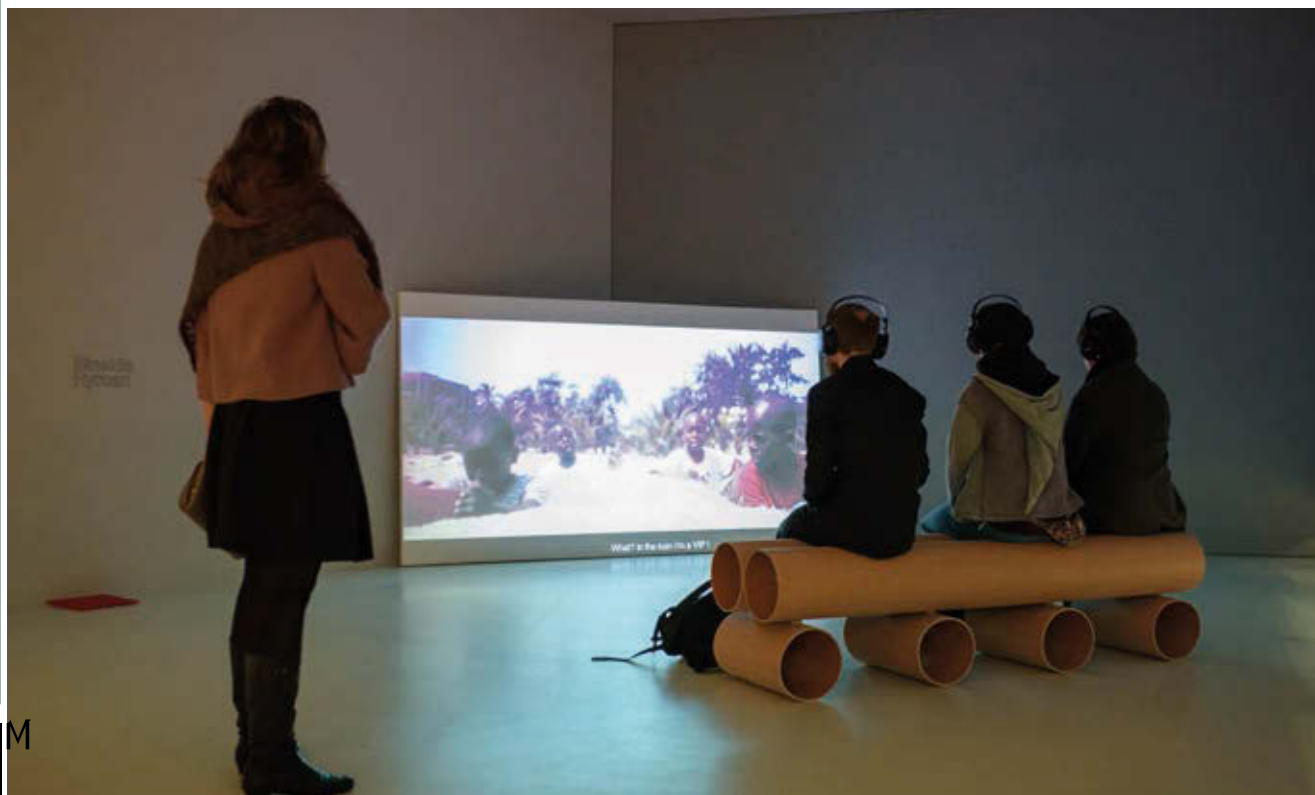
Természetesen az is fontos elismerésnek számít, hogy a német kulturális alap szakmai zsűrije felismerte az OFF kurátori munkájának a jelentőségét, és támogatta az együttműködést. Az OFF kurátorait részben 20 éve ismerem, a kezdeményezést személyesen is nagyon fontosnak tartom.

A Gaudiopolis sokféle emléket és véleményt hívott elő a magyar közönségen. Miben lesz más a lipcsei kiállítás? Milyen emlékek és érzelmek kerülnek ott majd felszínre?

Z. F.: Az OSA által végzett történeti kutatás a lipcsei kiállításban is szerepel. Mondhatni, sokan ez iránt érdeklődnek leginkább. Magyarországgal kapcsolatban sok embernek nagyon pozitív emléke van. Különösen Németország keleti részén. A második világháború pusztítása ugyanakkor a német városok, így például Drezda DNA-jának a része. Adott esetben könnyebb egy másik kor és egy másik hely tapasztalatából nézni a jelenre.

szociális hovatartozásnak a művészeti nyilvánosság összetételét tekintve? Ezekre a kérdésekre véleményem szerint egy intézmény nagyobb sikerrel kereshet választ, mint egy kiállítás. Több eszköze van arra, hogy megismerje a közönségét és tudatosan vonjon be különböző tapasztalatokkal rendelkező embereket a közös gondolkodásba. A GfZK kiállításai és művészetközvetítői programjai általában olyan emberek részvételével jönnek létre, akik különben nem találkoznának egymással. Mert a

Gaudiopolis. Attempts at a Joyful Society. **BINELDE HYRCAN:** *Dambeck*, 2011, kiállítási bútor: architecture uncomfortable workshop

Fotó: Alexandra Ivanciu

foto: Wenzel Stählin

foto: Karoline Schneider

Gaudiopolis. Attempts at a Joyful Society.
GRUPPE FINGER: Vegyes méhcsoport, 2018

A budapesti OFF fontos része volt az edukációs program, ahogy a németországi kiállításhoz is. Milyen koncepció alapján rendeződnek ezek az edukációs programok? Ki tudna emelni két-három fontosabbat?

Z. F.: A művészetközvetítés a 2000-es évek elejétől fontos része a GfZK munkájának. Pontosításként talán annyit, hogy a művészetközvetítés alatt nem konkrét információk átadását értjük, hanem a művészetnek köszönhető kommunikációs lehetőségeket. Egyik alapkérdésünk az, hogy hogyan tükrözik művészeti

alkotások és módszerek a személyesen megélt tapasztalatokat. Hogy értelmezhetjük a jelent a művészetben keresztül? Az egyik leghálásabb téma a városi terek megfigyelése, használata és alakítása. Ez életkortól, szociális és szakmai háttértől függetlenül sok embert foglalkoztat. A budapesti kollégákkal való eszmecsere lehetősége az OFF Biennáléval való együttműködés egyik mozgatórugója. Semmilyen más esetben nem lehet egymás módszereit olyan jól megismerni és megvitatni, mint a közös munka során. A *Gaudiopolis* kapcsán össze tudjuk vetni a mindkét helyen működő gyermekmagazinok tapasztalatait és hogy milyen témákkal foglalkoznak a

kisiskolások, a gimnazisták. Manuel Pelmus bukaresti táncos és koreográfus budapesti és lipcsei fiatalokkal közösen az emlékmű aktuális jelentőségét járta körül. Lipcsében például évek óta nem valósul meg a német egység és szabadság emlékműve.

Mik voltak azok az üzenetek, kiállítási és programelemek, amelyeket átemeltek a budapesti Gaudiopolisból, és mi az, ami új, és csak erre a programra jellemző?

Z. F.: A Sztrehlo Gábor által létesített gyerekközösség erős válasz volt a háború pusztítására. A mai német kontextusban, amiben demokrácia-ellenes hangok is hallhatóak, az tüntető központi kérdésnek, hogy a közösségi összefogás akkor is aktiválható-e, ha nem előzi meg rombolás. Egyébként a különböző avantgárd mozgalmakban visszatérő motívum az, hogy az érvényes status quót fel kell rugni ahhoz, hogy új és jobb világ épülhessen. Ahogy a történelemből megtanultuk, ezek a jobbnak gondolt új világok is sokszor totalitárius rendszerekbe torkolltak vagy azok áldozataivá váltak.

Gaudiopolis. Attempts at a Joyful Society. architecture uncomfortable workshop, a háttérben: **BERND KRAUSS**: *Van kulcsod a fához?*, 2018

A budapesti OSA-ban bemutatott kiállításához hasonlóan a munka, a tanulás és a játék köre építettük fel a lipcsei *Gaudiopolis* történeti és kortárs részeit is. Nagyon nagy élmény volt a kiállítás tervezésekor a budapesti auw – architecture uncomfortable workshopkal való együttműködés. Szederkényi Lukács és Ghyczy Dénes építészekkel, akik a kiállításépítészettel dolgozták ki, sokat beszéltünk arról, hogy a játéknak nem egyetlen és elsőrendű célja a győzelem. Az is központi felismerésnek bizonyult, hogy a játék szabályait, ugyanúgy, mint ahogy a társadalmi együttélés szabályait is, a résztvevők alakítják folyamatosan.

A budapesti OFF-nak meghatározó jellemzője volt az alulról szerveződés. Hogyan jelenik ez meg a németországi kiállítás esetében?

Z. F.: A GfZK olyan múzeumként működik, amelyik folyamatosan tanul az odalátogató emberektől. Ez jelentheti azt, hogy laikusokkal együtt tervezzük a gyűjteményi kiállítást, de azt is, hogy

a programunkba beépítünk interaktív elemeket. Szeretnénk azt sugározni, hogy a múzeum a társadalmi nyilvánosság egyik fontos tere, ahol különböző gondolatok és ötletek valósulhatnak meg. A GfZK egyik legnagyobb büszkesége a múzeum baráti köre. Ők nem pusztán támogatók, sokkal inkább egyes programjainknak az ötletadói és kooperációs partnerei. Persze a baráti körnek nagyon sok művésztagja is van...

Sokan tartják úgy, hogy a jövőben egyre inkább az együttműködés, a tudásmegosztás és a közös munka, közös eredmények adják az egyetlen irányt, a fejlődés egyetlen lehetőségét. Mit gondol erről? A művészet és a művészetközvetítés, a *Gaudiopolis*hoz hasonló kiállítások hogyan tudnak ehhez hozzájárulni?

Z. F.: Az aktuális gazdasági, politikai, vallási és egyéb versengés, illetve a globális környezetrombolás fényében attól félek, hogy csak szeretnénk, ha az együttműködés irányába fordulna a világ. A tudás fogalmával szemben szimpatikusabbnak tartom a megismerés fogalmát,

mert dinamikusabb, és az érdeklődést, a kísérletet, az aktív folyamatot egyaránt magában foglalja. Nem is annyira a fejlődés szemszögéből érdekel az együttműködés kérdése. Inkább azt mondanám, hogy a közös munka és gondolkodás egy másfajta minőséget teremt. Különben, ha nem tévedek, a tudomány abból indul ki, hogy a legváratlanabb helyzetekben, sokszor egy hibának köszönhetően születnek újfajta felismerések.

A művészet különlegességét abban látom, hogy a legkülönbözőbb területekről szerzi tudását, különböző módszereket és gondolati rendszereket ötvöz egymással. Tarthatja magát a létező rendszerekhez és szabályokhoz, de át is hághatja őket. Az esztétikai kérdésekkel együtt (hogy hogyan észlelünk jelenségeket, hogyan hatnak ránk a dolgok) ennek a kísérletező és transzdiszciplináris munkamódszernek rendkívül nagy ereje van.